

Ympäristövaliokunnalle

ASIA: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle luonnonsuojelulaiksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 76/2022 vp), 2.6.2022

Tässä lausunnossa tarkastelen luonnonsuojelulakiesityksen keinoja estää luonnon monimuotoisuuden heikentymistä suojelualueiden avulla ja toisaalta suojelualueiden ulkopuolella.

Lajisuojelussa on huomioitava kertynyt *sukupuuttovelka*. Sukupuuttovelka tarkoittaa, että lajin heikentynyt kyky selvitä muuttuneessa ympäristössä näkyy viiveellä [1]. Sukupuuttovelkaa on Suomessa kerryttänyt muun muassa luonnontilaisten elinympäristöjen, kuten vanhojen metsien, kato ja pirstoutuminen, ympäristön rehevöityminen, ilmastonmuutos ja jo tapahtuneet muutokset eliölajeissa, joista muut eliölajit ovat riippuvaisia. **Vaikka suomalaisten luonnonympäristöjen laatu ei enää heikentyisi lainkaan, uhanalaistumiskehitys ja lajien sukupuutot tulevat silti jatkumaan, kunnes sukupuuttovelka on maksettu.** Tämä tarkoittaa, että tavoite luonnon monimuotoisuuden heikentymisen pysäyttämistä (1§) on kunnianhimoinen: luontoarvojen suojelu ja tuhojen kompensatio ei riitä, vaan nykyisiä luonnonympäristöjä on ennallistettava. Tällä hetkellä ei ole tarkkaa arviota siitä, kuinka paljon sukupuuttovelkaa on jo kertynyt: ottaen huomioon, että esimerkiksi Etelä-Suomen (eli Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan eteläpuolisen alueen) vanhoista metsistä on jäljellä vain reilu 5 % [2], sukupuuttovelka on suuri. Vertailun vuoksi: jos elinympäristöstä 10 % säilyy ennallaan, oletettavasti 20–50 % lajeista kuolee sukupuuttoon [3].

Tämä osoittaa, että on tärkeää kasvattaa koko maan suojelupinta-alaa 30 %:iin ja toisaalta huolehtia suojelualueiden ulkopuolelle jäävien ympäristöjen laadusta.

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen suojelualueiden ulkopuolella

Ehdotetulla luonnonsuojelulailla ei ole riittäviä keinoja saavuttaa tavoitettaan luonnon monimuotoisuuden heikentymisen pysäyttämistä, puhumattakaan että luonnon monimuotoisuuden voisi saada vahvistumaan. Luonnonsuojelulain suurin haaste on yhteensopimattomuus tavoitteiden ja keinojen tasolla metsälain, vesilain, kalastuslain, metsästyslain ja maankäyttö- ja rakennuslain kanssa. Myös tavanomaisen luonnon ja yleisten lajien tila heikkenee Suomessa, mutta luonnonsuojelulaki ei uudistuessaankaan tarjoa keinoja tähän puuttumiseen. Koska luonnonsuojelulaki kohdistuu erityisesti uhanalaisten luontotyyppien ja lajien suojeluun ja siten vain osaan luonnon monimuotoisuudesta, lain ongelma on sirpaleisuus. Jotta lain tavoitteet voitaisiin saavuttaa, olisi tarpeen myös uudistaa nämä suomalaisen luonnon kannalta omalla tavallaan merkittävämmät lait.

Esimerkkinä luonnonsuojelulain haasteista voi mainita suomalaiset metsät: Suomessa on merkittävästi metsää, mutta tämä on monella tavoin heikkolaatuista ”tyhjää metsää”, josta puuttuu luonnollinen eliöyhteisö. Siinä missä Suomessa ei ole metsäkatoa, toisin kuin monissa maissa ympäri maailman, meillä on valtavasti yksilajista metsäpeltoa. Metsien laatu on vuosikymmenien metsähoidon jäljiltä niin huonolaatuista, etteivät talousmetsät enää sovellu monen metsälajin elinympäristöksi. Suomessa harvinaistuva liito-orava on viime vuosikymmenen aikana laajentanut merkittävästi kantaansa Helsingin

kaupungin alueella [4]. Tämä osoittaa muun muassa luonnonsuojelualueiden ulkopuolisten alueiden ja kaupunkimetsien merkityksen luonnon monimuotoisuudelle.

Mahdollisuuksia merkittävään luonnonsuojelualueiden ulkopuoliseen luontokadon vähentämiseen ja jopa ennallistamiseen on runsaasti. Esimerkiksi metsienhoidossa voitaisiin ottaa käyttöön työkaluja, kuten jatkuva kasvatusta ja lahoppuun merkittävä lisääminen, jotka parantaisivat metsän laatua metsälajistolle. Kuten aiemmin mainittu, monet näistä työkaluista tosin ovat luonnonsuojelulain ulottumattomissa (2§). Monet toimet ovat synergistisiä ilmastonmuutoksen torjunnan kanssa. Esimerkiksi toimet, jotka lisäävät metsien lahoppuiden määrää, lisäävät myös metsien hiilensidontaa. Hyvänä puolena lakiehdotuksessa ovat työkalut luonnonympäristöjen ennallistamiseen (4 luku; 50§; 69§). Ennallistaminen on välttämätöntä, jotta pystymme pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen. Ennallistamiseen soveltuvia kohteita on Suomessa runsaasti niin metsä-, suo-, kulttuuri- kuin rannikkoympäristöissäkin.

Rahankäytöstä riippuu kuinka paljon luonnonsuojelulain työkalut estävät luontokatoa. Siinä missä vapaaehtoiset suojeluohjelmat ovat osoittautuneet pidetyiksi työkaluiksi, METSO-ohjelman ongelmana on ennen kaikkea ollut ohjelman pieni rahoitus verrattuna tarjolla oleviin kohteisiin tai todellisiin suojelutarpeisiin. METSO-ohjelman tavoite on rauhoittaa pysyvästi 96 000 hehtaaria metsää, kun lisäsuojelutarve Suomessa *tiukasti* suojeltuun metsään on 1 352 000 hehtaaria [2]. Joka tapauksessa on hyvä, että METSO-ohjelman ja muiden vastaavien vapaaehtoisten suojeluohjelman oikeusperusta on säädetty laissa (12 luku). Vapaaehtoiset suojeluohjelmat eivät voi kuitenkaan korvata suojelualueverkoston laajentamisen tarvetta valtion mailla. Epävarmuutta luo myös toistettavien toimenpiteiden, kuten esimerkiksi kulttuurimaiseman hoidon, rahoituksen jatkuvuus.

Suojelualueiden merkitys luonnon monimuotoisuuden suojelussa

Luonnonsuojelulain suorat työkalut luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvät toisaalta erikseen mainittujen eliölajien ja luontotyyppien suojeluun ja toisaalta luonnonsuojelualueiden perustamiseen.

Luonnonsuojelualueet on jo kauan käytössä ollut väline luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Nykyiset tavoitteet ja kansainväliset velvoitteet pyrkivät luonnonsuojelualueiden määrän merkittävään lisäämiseen: EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteena on suojella oikeudellisesti 30 % maa- ja meripinta-alasta niin ettei tällä alueella luontoarvot edelleen heikkene ja pääsääntöisesti mitattavasti parantuvat. Tiukasti suojeltua (eli alueita, joilla ei sallita mitään luonnon monimuotoisuutta heikentävää toimintaa) pitäisi olla vähintään kolmannes tästä alasta.

Tavoite tarkoittaa, että **oikeudellisesti ja tiukasti suojeltujen alueiden pinta-ala ei ole nykyisellään riittävä.** Suomen suojelualueiden pinta-ala on noin 14 prosenttia maa-alasta, jonka lisäksi 2 - 3 prosenttia maa-alasta on suojeltu esimerkiksi luontotyyppien suojelun kautta. Suomen tiukasti suojeltu verkosto on hyvin epätasaisesti jakautunut: kaikesta Suomen metsämaasta on suojeltu 6,0 %, mutta esimerkiksi Etelä-Suomen metsämaasta vain 2,7 % [2]. Etelä-Suomessa vanhoja suojelemattomia metsiä on niin vähän, etteivät ne yhdessä jo suojeltujen metsienkään kanssa kata 10 % metsistä. Suojelutavoitteen kannalta tämä tarkoittaa, että **kaikki vanhat metsät on suojeltava mahdollisimman**

pian ja mahdollisimman kattavasti [2]. Tätä suojelua on täydennettävä luontoarvoiltaan parhaista metsistä niin, että edes 10 % täyttyy.

Koska suojelualaa pitää kasvattaa, on kannatettavaa, että jo suojeltujen alueiden käyttö on tarkkaan harkittua, etenkin kun ekologinen kompensatio ei ole pakollisena mekanismina niin luonnonsuojelualueiden kuin luonnonsuojelualueiden ulkopuolisten lajien ja luontotyyppien suojelussa. Tämän takia on hyvä, että esimerkiksi malminetsintää kansallispuistojen alueella rajoitetaan tehokkaammin (49§). Hirven ja valkohäntäkauriin metsästäminen kansallispuistoissa ja luonnonpuistoissa (50§, 1 mom) sotii pahasti esimerkiksi luonnonpuistojen tiukan suojelun kansainvälistä määritelmää vastaan. Ylisuurten hirvi- ja kauriskantojen metsästäminen sallitaan jo (51§, 1 mom).

Huomionarvoista on myös, että viime aikoina suojelualueiden vierailijoiden määrät ovat nousseet huomasti. Tätä kautta suojelualueiden tuottama hyöty - niin vapaa-ajan viihtymisen, kansanterveyden kuin turismitulojen – on noussut, mutta samalla kasvavat kävijämäärät lisäävät painetta suojelualueiden lajistoa kohtaan. Nämä paineet suojelualueille vaativat erityisesti suojelualueiden tarkkaa hoitoa sekä suojelualueiden käytön suunnittelua.

Ilmastonmuutoksen keskeisten vaikutusten huomioiminen suojelutoiminnalle (43§ mom 6) on **merkittävä edistysaskel**. Nykyinen ilmaston lämpeneminen näkyy jo Suomen lajistossa helpoimmin liikkuvien eliölajien osalta. Pidempiaikaiset ja hitaammin levittäytyvät lajit, kuten puut, reagoivat ilmastonmuutokseen hitaammin. Suojeluverkoston pitää osaltaan auttaa lieventämään myös ilmastonmuutoksen aiheuttamaa uhkaa. Suojelualueiden ekologisten yhteyksien luominen ja ylläpito onkin merkittävä osa suojelualueiden laajempaa suunnittelua.

Luonnonsuojelualueiden keskeinen tehtävä on laajempi luonnon monimuotoisuuden turvaaminen kuin uhanalaisten lajien tai luontotyyppien suojelu. Koska luonnonympäristö on jatkuvasti muuttuva ja elävä, luonnonsuojelualueiden tarkoitus on olla pitkäikäisiä ja tehokkaita turvia luonnon monimuotoisuudelle. **Luonnonsuojelualueilla suojellaan näyttämöä, ei näyttelijöitä.**

Vain suomalaiset voivat suojella suomalaista luontoa

Luonnonsuojelualueiden ulkopuolisessa suojelussa korostuu myös paikallinen ja alueellinen toiminta. Siinä missä luonnonsuojelualueet ja –ohjelmat ovat monesti ylhäältä alaspäin toimivia ohjelmia, luonnonsuojelulain pitäisi tukea myös alhaalta ylöspäin syntyvää aktiivisuutta. Tällä hetkellä laki tukee rajallisesti esimerkiksi kansalaisia tai kuntia niiden pyrkimyksessä edistää luonnonsuojelua. Hyvä työkalu paikalliseen toimintaan voisi olla esimerkiksi lakiehdotukseen tuotu alueellinen luonnon monimuotoisuuden strategian toimenpanosuunnitelma (13§). Jos tämä onnistutaan nivomaan onnistuneesti yhteen esimerkiksi maakunta- ja kuntatason kaavoitusprosesseihin, tällä on mahdollisuus parantaa merkittävästi paikallisen toiminnan luontovaikutuksia. Monet luontoon tai luonnonsuojeluun liittyvät konfliktit ovat ennen kaikkea ihmisten välisiä konflikteja. Konfliktien ratkomisen ja käsittelyn kannalta paikallinen kuuleminen ja paikallisen tiedon hyödyntäminen ovat järkeviä toimintatapoja.

Luontotiedon avoimuus, saatavuus ja kattavuus on olennaista. Se mahdollistaa luonnon monimuotoisuuden kustannustehokkaan varjelemisen, ohjaa suojelualueiden perustamista ja ohjaa toimintaa luonnon kannalta vähemmän haitallisille alueille suojelualueiden ulkopuolella

lievennyshierarkian mukaisesti. Lakiehdotuksen painopiste luontotiedon tuottamisessa ja säilyttämisessä onkin erityisen tärkeä, mutta se vaatii myös tarvittavat resurssit.

Luontotieto on tärkeää kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien vahvistamiseksi (Perustuslain 20§). Suomen kansalaisilla on yleensä tiivis suhde ympäröivään luontoonsa: ympäristön muuttuminen, metsähakkuut kuin haitallisina koetut lajitkin voivat aiheuttaa merkittäviä vaikutuksia kansalaisten elämänlaadulle. On huomattavaa, että monet kansalaiset tuottavat jatkuvasti luontotietoa esimerkiksi monenlaisten kansalaistieteen hankkeiden suhteen. **Lakiin pitäisi kirjata kansalaisten oikeus tuottaa ja saada luontotietoa.**

Luonnon monimuotoisuus köyhtyy kaikilla tasoilla: maailmanlaajuisesti lajeja kuolee sukupuuttoon, mutta paikallisestikin lajien määrä vähenee, kun luonnon ympäristöt tuhoutuvat. Molemmat tasot ovat tärkeitä: sukupuuttojen myötä menetetään pysyvästi lajeja, mutta kansalaisten elämässä omat lähiympäristöt ovat olennaisia sekä fyysisen että psyykkisen hyvinvoinnin kannalta.

Luontokadon paikallisuus asettaa myös selkeän paikallisen veloitteen kaikille maailman maille. Vain suomalaiset voivat suojella luonnon monimuotoisuutta Suomessa.

Tuomas Aivelo

Tutkijatohtori, ekologian ja evoluutiobiologian dosentti

Tämän lausunnon kirjoittamiseen ovat osallistuneet lisäksi luonnonsuojelubiologian yliopistonlehtori Mar Cabeza, pitkän aikavälin kestävyystieteen apulaisprofessori Jussi Eronen, biodiversiteetti-informatiikan yliopistotutkija Heini Kujala ja suojelumaantieteen tutkijatohtori Johanna Eklund.

[1] Kuussaari et al., 2009: Extinction debt: a challenge for biodiversity conservation. Trends in Ecology and Evolution, <https://doi.org/10.1016/j.tree.2009.04.011>

[2] Luontopaneelin julkaisu 4/2021: [Metsäluonnon turvaava suojelun kohdentaminen Suomessa](#)

[3] Hanski, I. 2000: Extinction debt and species credit in boreal forests: modelling the consequences of different approaches to biodiversity conservation. — Ann. Zool. Fennici [37: 271–280](#).

[4] [Liito-oravan esiintyminen Helsingissä 2020 ja 2021](#). Helsingin kaupunki.